

यत्तुसाध्योपिमोक्षःशास्त्रबलान्नित्योभवतीतित्राह अजौनित्याविति द्वित्वमविवक्षितं तद्यथेहकर्मजितोलोकःक्षीयतएवमेवामुत्रपुण्यजितोलोकःक्षीयतइतिश्रुत्यायत्कृतकंतदनित्यमितितर्कोपगृहीतयाकर्मफलंनिदित्वातद्यइहात्मानमनुविद्यव्रजंत्येतांश्वसत्यान्कामांस्तेषांसर्वेषुलोकेषुकामचारोभवतीतिविधीयमानमात्मज्ञानमुपासनारूपंचेतस्यकर्मांतःपातित्वाद्यर्थैवकर्मनिदा अकर्मरूपस्यान्यस्यततउत्कृष्टविधेयस्याभावात् यद्येतदपिवाक्यमुपासनापरमित्याग्रहस्तदाऽथयएषसंप्रसादोस्माच्छरीरात्समुत्थायपरंज्योतिरुपसंपद्यस्वेनरूपेणाभिनिष्पद्यतएषआत्मैतदमृतमभयमेतद्वृत्तेतिवाक्यमात्मविद्यापरंद्रष्टव्यं संप्रसादःसुषुप्ताभिमानप्राज्ञः यंप्रकृत्यमांडूक्येएषसर्वेश्वरइत्यादिश्रूयते सःपरंज्योतिःशब्दितं निष्कलंउत्तमंपुरुषंज्ञात्वास्वेनऐश्वरेणरूपेणसंयुज्यतेएतदेवपरंज्योतिरमृतादिरूपमितिश्रुत्यर्थः तेनयदकर्मफलंतदजंतदेवचनित्यमित्यर्थः ॥ ४५॥ एवंचतुर्विंशत्याप्रश्नैःश्रुतिबलेनप्रत्युत्थितस्यश्रुतिबलेनैवोत्तरंदत्तं इदानीमान्वीक्षिक्याकेवलतर्कबलेनप्रत्यवस्थितस्यतर्कबलेनैवोत्तरंवक्तुमुपक्रमते अक्षयत्वादितिसार्धेन यत्तुनित्यःस्वर्गउपास्तिसाध्यःपुरुषार्थोनैकैवल्यंपाषाणकल्पनैरात्म्यवादानतिरेकादितितत्राह यतःप्रजननेऽक्षयत्वादजंअत्राव्ययमाहुरितियोजना प्रकृष्टंजननमस्येतिप्रजननंतस्मिन्ननित्यस्वर्गे ल्यबलोपेपंचमी अक्षयत्वंपरोक्तंश्रुत्वाअक्षपादादयआचार्याः अत्रव्यवहारेयदजमाकाशादितदेवाव्ययमित्याहुः जायमानस्यघटादेर्व्ययोहिप्रत्यक्षस्तद्वत्पराभिमतस्यमोक्षस्यापीत्यर्थः नद्यागमशतेनापिवस्तुस्वभावोन्यथयितुं

अजौनित्यावुभौप्रादुरध्यात्मगतिनिश्चयात् ॥ ४५॥ अक्षयत्वात्प्रजननेअजमत्रादुरव्ययं ॥ अक्षयंपुरुषंप्राहुःक्षयोत्यस्यनविद्यते ॥ ४६॥ गुणक्षयत्वात्प्रकृतिःकर्तृत्वादक्षयंबुधाः ॥ एषातेन्वीक्षिकीविद्याचतुर्थीसांपरायिकी ॥ ४७॥

शक्यतेइतिभावः पूर्णअष्टसुवसतीतिपुरुषस्तमक्षयंप्राहुः नतुपुरामक्षयत्वंयुक्तं तथाचैकैवल्यमेवमुक्तिर्नैवैश्वर्यंतारतम्यग्रस्तत्वेनकार्यत्वेनपरतंत्रत्वेनचतस्यापिदुःखरूपत्वादितिभावः ॥ ४६॥ नन्वस्मदीयामोक्षिणोऽप्राकृतेषुलोकेषुस्थिताःप्रतिपदमभिनवंदेहेन्द्रियादिकमुपादायभगवदाराधनंवाक्यादिभोगंवाकुर्वंत्यतोनेषांप्रकृतिलयेपिप्रलयोनापिजराद्याघातोऽतस्तेषांप्रवाहनित्यमैश्वर्यं तथाचश्रीधरस्वामिभिर्वेदस्तुतिटीकायामुदाहृतंउपनिषद्वाक्यंयंसर्वेदेवानमंतिमुमुक्षवोब्रह्मवादिनश्च मुक्ताअपिलीलयाविग्रहंकृत्वायंभजंतेइतितद्वाप्यंचोदाहृतमित्याशंक्याह गुणक्षयत्वादिति गुणानांक्षयवत्त्वादित्यर्थः अप्राकृतेषुलोकेषुसत्त्वादयोगुणाःसंतिनवा अंत्येनामांतरेणकैवल्यमेवतत् आद्येप्रलयकालेगुणसाम्यावस्थायांगुणकार्यत्वात्तेषामपिक्षयोऽवश्यंभावी अथतेषामनादित्वान्नक्षयइतितत्राह प्रकृतिःकर्तृत्वादिति काकाक्षिवदयंहेतुरुभयत्रापिसंबध्यते प्रकरोतीतिप्रकृतिरितिव्युत्पत्तेस्तेषामकार्यत्वेप्राकृतत्वमेवतस्यात् नचेष्टापत्तिः ब्रह्मव्यतिरिक्ताप्राकृतवस्त्वंतरकल्पनेप्रमाणाभावात् अतोऽन्यदार्तमितिश्रुत्यातन्नित्यत्वकल्पनाबाधाच्चेत्यर्थः यच्चैश्वर्यंप्रवाहनित्यमितितत्राह कर्तृत्वादक्षयमिति सहीदमन्पुनःपुनर्जनयतीतिश्रुत्याभावनाज्ञानकर्मभिःपुनःपुनर्जायमानस्यभोग्यस्याक्षयत्वमुक्तं नचभोगभूमौतानिसंति तस्मादप्राकृतेषुलोकेभोग्यस्याक्षयत्वंनयुज्यते कर्मभूमौसाधितस्यतस्यक्षयावश्यंभावात् भोगभूमौचानुष्ठानाभावादितिसिद्धं श्रीधरस्वामिभिरुदाहृतयोःश्रुतितद्वाप्ययोस्तुयोगसिद्धजीवन्मुक्ताभिप्रायेणाप्युपपत्तिरितिनाप्राकृतलोककल्पनंयुक्तमिति उपसंहरति एषेति उक्तेतिशेषः ॥ ४७॥